

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Fingerroos, Outi; Kajander, Konsta

Title: Etnografia, paradigmat ja agendahyppyt

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Outi Fingerroos, Konsta Kajander, Tiina-Riitta Lappi ja SKS

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Fingerroos, O., & Kajander, K. (2022). Etnografia, paradigmat ja agendahyppyt. In O. Fingerroos, K. Kajander, & T.-R. Lappi (Eds.), *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät* (pp. 25-44). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietolipas, 274. <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/tl.274/>

Etnografia, paradigmat ja agendahypyt

Outi Fingerroos

🌐 <https://orcid.org/0000-0001-7288-2127>

Konsta Kajander

🌐 <https://orcid.org/0000-0001-7113-0273>

Suomen kielen sana *tiede* liittyy sanoihin *tieto*, *tietää* ja *tie*. Tieteen tekeminen on systemaattista tiedon luomista, rakentamista ja organisoimista, mihin sisältyy aina myös selitysten laatimista. (Tieteen termipankki 19.1.2021: Filosofia: *tiede*.) Tieto siis on sitä, että *tietää tien*. Tämä teos paneutuu kulttuurien tutkimuksessa sovellettaviin tiedon tuottamisen vaiheisiin aina kentälle menon suunnittelusta siihen, kun kentältä palataan reppu täynnä järjestämätöntä aineistoa. Toisin sanoen teos kattaa ne tutkimuksen tekemisen vaiheet, kun tutkija valitsee itselleen tutkittavan aiheen, luo, rakentaa ja organisoii tietoa ja lopulta selittää muille, miten löysi tutkimuksessaan oman tiensä tietoon. Tässä luvussa otetaan ensimmäinen askel näihin tiedon tuottamisen prosesseihin. Näkökulma on siksi vahvasti oppihistoriallinen ja paradigmaattinen. Seuraavassa luvussa (Hänninen, Kajander & Lappi tässä teoksessa) paneudutaan etnologiseen ja antropologiseen tiedonmuodostukseen syvällisemmin, minkä jälkeen siirtymä tutkimuksen tekemisen menetelmiin on helpompaa.

Systemaattinen teiden etsijä tarvitsee avukseen menetelmiä eli metodeja. Kreikan kielen sana *méthodos* tarkoittaa kirjaimellisesti 'kuljettavaa tietä'. Menetelmä on siis väline, jonka avulla tiellä kuljetaan. Se voi olla esimerkiksi haastattelu, havainnointi tai tekstin lukutapa, jonka avulla eri tavoin havaittu todellisuus otetaan haltuun askel askeleelta ja järjestetään tutkimusraportissa tutkittavan ilmiön kuvaukseksi. Tämän teoksen kontekstissa metodi on väline, jota tarvitaan tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa.

Päämäärään pääseminen edellyttää myös aiempien tutkimustraditioiden hallintaa. Tässä luvussa hahmotamme esimerkkien avulla, minkälaista tietoa suomalaisessa kulttuurien tutkimuksessa ja varsin-

kin etnologiassa ja folkloristiikassa on tuotettu tieteenalan historian eri vaiheissa. Tavoitteenamme on luoda perusta käsityksille erilaisin menetelmin tuotetusta tiedosta, kentästä, tutkijasubjektin merkityksestä tutkimusprosessin eri vaiheissa ja etnografian kirjoittamisesta. Tarkastelumme pohjaa suomalaiseseen tutkimustraditioon. Nostamme oppihistoriasta esille näytteitä erilaisista paradigmaattisista vaiheista, käänteistä ja tutkimustehtävistä. Seuraava luku paneutuu kulttuurien tutkimukselle ominaisiin tietoteoreettisiin pohdintoihin ja on looginen jatkumo tässä luvussa käydyille keskusteluille.

Paradigman muutoksista agendahyppyihin

Tieteenhistorian muutoksia on selitetty usein tieteenfilosofi Thomas Kuhnin *paradigman* käsitteen avulla. Kuhn määritteli paradigman normaalitieteeksi eli tiettyinä aikakautena vallitsevaksi tieteellisen tutkimuksen oppirakennelmaksi. Paradigman aikana tieteenharjoittajien keskuudessa vallitsee laajasti jaettu yhteisymmärrys oman tieteenalan toimintatavoista ja tutkimuskohteista sekä havaintoja jäsentävistä teorioista, käsitteistä ja menetelmistä. Mikäli uudet havainnot eivät sovi yhteen tieteellisten taustaoletusten kanssa, vanha paradigma kriisiytyy, kumoutuu ja korvautuu uudella paradigmalla. (Kuhn 1994, 23–24, 64, 76–77.)

Kuhn kuvasi käsitteellään ensisijaisesti luonnontieteiden kehitystä, eikä hän tunnistanut ihmistieteissä yhtenäistä paradigmaa (Kuhn 1994, 28). Ihmistieteille tällaista katsantoa voi kuitenkin pitää luonteenomaisena. Ihmistieteissä on esiintynyt useita murroskohtia, kuten kielellinen, kognitiivinen ja affektiivinen käänne, mutta ne eivät ole mullistaneet tieteenaloja samalla tavalla kuin esimerkiksi kopernikaaninen kumous fysiikassa tai Darwinin evoluutioteoria biologiassa. Ihmistieteissä ei ole vastaavaa yhtenäisteoriaa, joka määritteli kulttuurisen todellisuuden ominaisuudet ja tiedon päämäärän. Esimerkiksi konstruktivismi on kulttuurien tutkimuksessa tällä hetkellä yleinen paradigma, mikä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki tieteenalan tutkimukset kuuluisivat tämän paradigman alle (ks. Kajander & Tuovinen tässä teoksessa). Pikemminkin eri aloilla vallitsee tyypillisesti useita samanaikaisia tutkimussuuntauksia ja paradig-

moja, joiden teoreettiset taustaoletukset, menetelmät ja määritelmät kulttuurin käsitteestä vaihtelevat.

Antropologi Roy D'Andraden mukaan uudet havainnot eivät välttämättä ole osoittaneet vanhoja kulttuuriteorioita sinänsä virheelliseksi, vaan niiden väistyminen on johtunut siitä, etteivät teorian alla tehdyt tutkimukset ole enää tuottaneet uutta tietoa suhteessa aiempiin löydöksiin. Teoreettisten koulukuntien vetovoima vaihtelee ajan saatossa, ja tieteen perusolettamiin kuuluu muutos ja jatkuva itsensä korjaavuus. Yhteiskunnalliset muutokset synnyttävät uusia tutkimusaiheita ja ongelmanasetteluita, joita varten tutkijat pyrkivät keksimään entistä toimivampia teorioita, käsitteitä ja menetelmiä. D'Andrade kutsuu näitä tieteentekoa uudistavia muutoksia agendahypyiksi (engl. *agenda hopping*). (D'Andrade 1995, 4–8.)

Nimitys *agendahyppy* kuvaa hyvin myös suomalaisen kulttuurien tutkimuksen alan muutosta, jota kuvaamme tässä muutamien kansatieteen (myöhemmin etnologia), folkloristiikan ja antropologian oppihistoriallisten esimerkkien kautta. Ne ovat samalla näytteitä kulttuurien tutkimuksen agendan muutoksista eri aikoina. Kulttuurien tutkimuksen eri aloilla tehtävään tutkimukseen vaikuttivat sen alkuvaiheessa esimerkiksi evolutionistinen paradigma, romantiikka ja realismi. Näiden tekijöiden seurauksena tieteen agenda, jota nimitämme tässä tekstissä tehtäväksi, oli kytköksissä kansallisuusaatteeseen. Kiinnostuksen kohteena olivat muun muassa suomalaisten alkukoti, kansanperinne, suomen kielen kehitys ja kulttuuriyhteydet suomenkuisiin kansoihin. (Haavio-Mannila 1992, 28–32.)

Tieteen kansallinen tehtävä heijastui suomalaisen kansatieteen uranuurtajan, Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kansatieteen ensimmäisen professorin U. T. Sireliuksen tuotannossa. Hänen tieteellisen työnsä perustan muodostivat kansanpuvuista, ryijyistä ja patokalastuksesta tehdyt tutkimukset Suomen sukukansojen parissa. Sirelius perusti Kansallismuseon kansatieteen osaston ja laati tieteenalan perusteoksen, kaksiosaisen *Suomen kansanomaista kulttuuria I–II* (1919, 1921). Alan ensimmäisen professorin agendana oli selkeästi edustamansa tieteenalan tehtävän määrittely:

Suomalais-ugrilaiselle kansatieteelliselle tutkimukselle tarjoaa suuria mahdollisuuksia se, että sen esineenä olevat kansat edustavat erilaisia

kulttuuriasteita, koska nimittäin alemmilla tasoilla olevien kansain olot ovat omiaan valaisemaan pitemmälle ehtineiden aikaisempaa elämää. (Sirelius 1989, 16).

Sireliuksen määrittelyssä heijastuvat samaan aikaan evolutionistinen paradigma ja kansallinen tehtävä. Paradigmaan sisältyi ajatus kulttuureiden aidoista alkukodeista, joista kehityksen nähtiin levinneen sekä maantieteellisesti että ajallisesti kohti ylevämpiä muotoja. Suomalainen kansatiede jäljitti kansojen alkukehtoja museokokoelmiin tallennettujen esineiden avulla. Kansanrunoudentutkimuksen kohteena ollut perinne puolestaan määriteltiin aidoksi sen perusteella, oliko se vallitsevan paradigman näkökulmasta sopivaa. Tutkimusnäkökulma oli vertaileva mutta samalla kansallista agendaa palveleva. Sirelius esimerkiksi kuvaa suomalais-ugrilaisia kansoja pidemmälle ehtineinä suomalaisina, virolaisina ja unkarilaisina sekä alemmilla tasoilla olevina mordvalaisina, ostjakkeina ja voguleina. Kansat olivat kuin esineitä: kohteita, joita kuvattiin ja arvioitiin keskuksen eli vasta itsenäistyneen suomalaisen kansakunnan omista lähtökohdista ja pyrkimyksistä käsin. (Sirelius 1989, passim.)

1900-luvun alkuvuosikymmeninä menetelmillä haluttiin ratkaista ennen kaikkea kulttuuri-ilmiöiden ikää, kronologiaa ja alueellista levinneisyyttä koskevia kysymyksiä. Tämä käy hyvin ilmi esimerkiksi Toivo Vuorelan toimittamista menetelmäkirjoista *Kansatieteen ongelmia* (1958) ja *Kansatieteen periaateoppia* (1969), joissa käsiteltiin kansatieteen tehtävien lisäksi muun muassa tapojen historiaa, kansatieteellisten alueiden muodostumista ja lohenkalastusta. Tuona aikana kansatiede profiloitui erityisesti kulttuurihistorialliseksi tieteenalaksi. Tätä tutkimusnäkökulmaa korosti myös Kustaa Vilkuna virkaanastujaisesitelmässään. Kansatieteen tuli kuvata sitä osaa ”Suomen kansan kulttuurihistoriasta, mihin tavalliset historialliset ja kirjalliset lähteet eivät ulotu.” (Vilkuna 1958, 26.)

Suomalais-ugrilainen painotus muuttui Neuvostoliiton syntymisen jälkeen, jolloin kansatieteilijöiden tutkimusmatkat itärajan taakse vaikeutuivat. Kansatieteelliset tutkimuskohteet löytyivät nyt ensisijaisesti oman maan rajojen sisältä, aineellisen kulttuurin osa-alueelta ja suomalaisen talonpoikaiskulttuurin piiristä. Tutkimusaineisto koostui tyypillisesti keruumatkoilta museoihin tallennetuista esineistä,

joiden tulkintaa tuettiin sanastotutkimuksella ja havainnollistettiin kartoilla. Kansanperinnettä koskevaa aineistoa hankittiin myös keuruukyselyillä, joiden toteutusta inspiroi kansallisen tehtävä: katoavaa talonpoikaista kulttuuria pyrittiin pelastamaan jälkipolville. (Lönnqvist 2016, 42–49.)

1960-luvulla suomalaisen yhteiskunnan murrokset loivat painetta laajemmalle kulttuurien tutkimuksen tehtävien uudelleenarvioinnille. Suomi muuttui maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teolliseksi, kansa(laise)t – kuten työläiset ja siirtolaiset – hakeutuivat työn perässä maaseudulta kaupunkoihin, opiskelijat löysivät vasemmistoradikalismista ja nuoriso rock ’n’ rollin. Alakulttuurit ja vähemmistöt saivat odottaa vielä jonkin aikaa tutkijoitaan, mutta yhteiskunnallisten muutosten myötä tieteen tekemisen taustalla vaikuttanut kansallinen agenda sai rinnalleen vaihtoehtoja. (Anttila 1982, 9–10; 1985, 19; vrt. Lehtonen 2005, 13.) Uusiksi tutkimuskohteiksi tulivat esimerkiksi kaupungit, pienyhteisöt ja työväki (esim. Lehtonen & Räsänen 1973; Anttila & Räsänen 1977; Petrisalo 1977; Leimu 1983).

Tämä agendan muutos koski yhtälailla kansatiedettä kun muitakin kulttuurien tutkimuksen aloja. Folkloristit arvostelivat tutkimuksen kansallista agendaa siitä, että se kiinnittyi perinteen yhteisöllisyyteen ja romanttiseen kansallistamiseen katsantoon (ks. tarkemmin Abrahams 1993; Anttonen 2006; Bendix 1997; Wilson 1985). Tutkimusten uusiksi kohteiksi nousivatkin muun muassa kertovat ja muistelevat yksilöt sekä unohdetut perinteet ja niiden taitajat (esim. Pentikäinen 1971; Laaksonen 1980). Esimerkki taitavasta agendahyppelijästä on folkloristi Leea Virtanen. Hän nimitti lapsia viimeiseksi villiheimoksi kirjoittaessaan, miten ”pihoilla, silmiemme alla, mutta silti salassa, elää lasten keskeinen perinne. Lasten maailmanlaajuista veljeskuntaa on verrattu suureen villiheimoon, ainoaan, joka ei näytä olemassa kuolemassa sukupuuttoon.” (Virtanen 1972, 7; Makkonen 2005.) Virtanen myös kirjoittaa teoksessaan *Suomalainen kansanperinne* (1999) seuraavasti:

Romanttinen tausta voi taas omalla tavallaan rajata folkloren alueen idealisoiduksi, harmittomaksi ja kauniiksi elämän kentäksi. ”Kansallinen kulttuuriperinne” käsitetään samoin usein positiiviseksi ja rakentavaksi yhteisölliseksi elementiksi. Kuitenkin folkloressa saavat ilmauksensa myös ihmisen aggressiiviset tunteet ja käyttäytyminen, jonka tarkoituksena

on aiheuttaa toiselle tuskaa tai vahinkoa. Sen piiriin kuuluvat kiroukset, loukkaukset ja pilkkanimet, juoruilu, karkea pilailu, seksuaaliset töykeydet – ja ennen muuta yhteisölliset asenteet, tabut ja häpeän tunteet, joista törkeyden vaikutelma kulloinkin syntyy. (Virtanen 1999,11.)

Agendan uudistuminen näkyi siis selvästi folkloristiikan aihevalinnoissa ja käsittelytavoissa (Salmi-Niklander 2004, 36). Ylipäätään siirtymä kansallisesta tehtävästä kohti monia kansoja ja tutkimuskökökulumia vaikutti kulttuurien tutkimukseen laajalla rintamalla ohi kansallisen agendan. Esimerkiksi antropologi Marja-Liisa Swantz teki 1960–1980-luvuilla pitkäkestoista kenttätöytä tansanialaisten naisten parissa. Swantz ei ollut kansallisten tieteiden edustaja, vaan hänen työnsä liittyi osaksi kansainvälisiä virtauksia ja tieteen uusia näkökulmia. Hänen agendanaan oli antropologinen kenttätöy naisena, naisnäkökulmasta ja yhteistyössä tansanialaisten naisten kanssa:

Kun etsitään ratkaisuja naisten ongelmiin ja selvitetään sitä erityistä tilaa, joka naisten täytyy löytää itselleen, ei vastausta saada vain ratkaisemalla koko yhteiskuntaan liittyviä teoreettisia ongelmia. On tärkeä huomata mikrokosminen kokemuspiiri, joka tekee tilaa kulttuurin ja talouden kehitykselle. (Swantz 1983, 14; englanniksi Swantz 1970.)

Uusien kansainvälisten vaikutteiden myötä kulttuurien tutkimuksessa alettiin yleisesti puhua kansallisen kulttuurin keruutyön sijasta kenttätöystä menetelmänä (ks. Laaksonen, Knuuttila & Piela 2003). Aihetta käsittelevissä menetelmäkirjoissa esiteltiin osallistuvan havainnoinnin ja haastattelutekniikoiden lisäksi tutkimuseettisiä, tieteenfilosofisia ja teoreettisia kysymyksiä (esim. Grönfors 1982; Suojanen & Saressalo 1982; Pennanen, Sammallahti & Haapalainen-Tiainen 1985). 1980-luvun Suomessa etnologista, folkloristista tutkimusta suuntasi vahvasti Ruotsista tullut kulttuurianalyysi (Ehn & Löfgren 1982). Clifford Geertzin tulkitsevasta antropologiasta vaikutteita saanut suuntaus korosti subjektiivisuutta, eläytyvää ymmärtämistä, tutkijoiden osallistumista tutkittavien arkielämän toimiin ja kulttuuria koskevien merkitysrakenteiden tavoittamista.

Uudet vaikutteet herättivät epäilyksiä kansallisten tieteiden identiteetin säilymisestä (esim. Lehtonen 1985, 25; Lehtonen 1994, 5–6). Kansatieteilijä Ilmar Talve kritisoi kehitystä, jossa laajoihin synteeseihin perustuva kansankulttuuri tutkimus uhkasi korvautua tulkinnal-

lisella ”kulttuurisosiologisella mannavellillä”, joka ei pyri objektiivisuuteen (Kirveennummi 1997, 43; Ruotsala 2021). Talven kollega Veikko Anttila ei pitänyt uusia vaikutteita huonona asiana, vaan hän sovelsi antropologisia ja yhteiskuntatieteellisiä käsitteitä ja teoreettisia lähestymistapoja tutkiessaan Tourulan muutosta maalaisyhteisöstä kaupunginosaksi. (Anttila 1982, 9–10.)

Uudella vuosituhannella ajatus yhtenäisestä, kansanomaisesta kulttuurista on väistynyt taka-alalle (Snellman 2009, 28). Paradigmaattisella tasolla pitkään hallinnut positivistinen tiedonintressi vaihtui hermeneuttiseen lähestymistapaan, jonka myötä tutkimuksen keskiöön ovat tulleet arjen merkitykset, kulttuuriset ilmaisut, kuten diskurssit ja representaatiot, sekä ihmisten tavat kokea ja merkityksellistää omaa kulttuuriaan (Lönnqvist 1999, 32; Jouhki & Steel 2016, 33). Paradigma- ja agendamuutosten myötä kulttuurien tutkijat ovat suunnanneet katseensa ihmisten itseymmärrystä rakentaviin tekijöihin, kuten identiteetteihin, muistiin ja kerrontaan, etnisyyteen, ikään, sukupuoleen ja kulttuuriseen osallistavuuteen (esim. Fingerroos ja muut 2006; Olsson & Willman 2007; Hirvi & Snellman 2013; Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014; Hieta ja muut 2019). Niistä on tullut sekä tutkimuksen kohteita että reflektoitavia tutkijan paikkoja, joita lähestytään erilaisin menetelmin. Tutkimus ei silti ole hylännyt historiallista orientaatiota ja materiaalisuutta, vaan tutkimusaiheita löytyy edelleen niin kulttuuriperinnöstä, museoista, esineistä kuin pukeutumisestakin (Steel ja muut 2014; Roivainen 2016; Kajander 2020; Mäki 2020).

2020-luvulla ylirajaisuus, mediat ja digitalisaatio sekä ympäristökysymykset tulevat todennäköisesti näkymään yhä vahvemmin tutkimuksissa. Varsinkin yhteiskuntaetnologian (Fingerroos ja muut 2017), soveltavan kulttuurintutkimuksen (Hämeenaho, Suopajarvi & Ylipulli 2018) ja kulttuuripolitiikan näkökulmat (Alasuutari & Kangas 2020; Kumpulainen ja muut 2020) tulevat suuntaamaan tutkijoiden huomion yhteiskunnallisiin kysymyksiin, arjen hyvinvointiin, poliittiseen päätöksentekoon ja yhteiskunnan ongelmakohtiin. Lisäksi etnologiassa, folkloristiikassa ja antropologiassa on pohdittu viime aikoina luonnon ja eläinten toimijuutta sekä kulttuuria ja luontoa koskevien käsitteellisten raja-aitojen poistamista. Parhailtaan tieteenaloilla keskustellaan esimerkiksi posthumanistisen käänteen

mahdollisuuksista. (Kaarlenkaski & Steel 2020; Thompson 2019.) Uudet ongelmanasettelut edellyttävät myös uusia lähestymistapoja. Metodit, teorit ja käsitteet elävät kulttuurin ja yhteiskunnan muutoksissa.

Ethnos, grafia ja tutkija

Jokainen kulttuurien tutkija on käytännössä myös etnografi – ainakin jossain elämänsä vaiheessa. Etnologi Bo Lönnqvistin sanoin:

Kun etnografian kenttä nähdään eräänlaisena ”villiyden maisemana”, kulttuuria voidaan kuvata ja tulkita laajasti. Voidaan nähdä aikaisemmin ei-huomattuja, ei-hyväksytyjä, ei-kiinnostavia ja tiedettä ei-imartelevia fragmentteja. Voidaan asettaa analyysi ja tulkinta (ehkä) riittämättömien teoreettisten (historiallisten) viitekehysten sisään. Täten tavoitellaan kriittistä positiota tiedealaan ja kulttuuriin nähden. (Lönnqvist 2006, 15.)

Etnografiaan käsitteenä liitetään hyvin erilaisia määritelmiä. Yhdelle etnografian tekeminen saattaa merkitä paikkaan sidottua kenttätöitä klassisen antropologian tapaan. Tällöin tutkija, opiskelija tai opettaja ajattelee, että haastattelu, havainnointi, päiväkirjan kirjoittaminen ja valokuvaaminen ovat strategioita ja menetelmiä, joiden avulla tutkitavalta kentältä (engl. *field*) hankitaan kenttätöyömenetelmin (engl. *fieldwork*) aineistoa ja kirjoitetaan intensiiviseen kentällä olemiseen pohjaava aineistopohjainen tutkimus. Toinen mieltää etnografian tekemisen tutkimukselliseksi orientaatioksi, johon kytkeytyvät tutkijan läsnäolo ja kokemukset kentällä olost, vuorovaikutus tutkittavien kanssa ja pyrkimys mahdollisimman holistiseen eli kokonaisvaltaiseen ja tiheään kulttuurin kuvaukseen (engl. *thick description*). Kolmannelle käsitys etnografiasta on kytköksissä koko tutkimuksen tekemisen prosessiin.

Sana etnografia juontuu kreikan kielen sanoista *ethnos* (’kansaa, ’heimo’) ja *graphia* (’kirjoittaminen, ’kirjoitus’), jotka toimivat lähtökohtana kulttuurien tutkimuksen käytäntöjen hahmottamiseen (ks. esim. Siikala 1997; Fingerroos 2003). Kulttuurien tutkimuksessa ollaan aina tekemisissä inhimillisen toimijuuden kanssa – olkoon tutkittava *ethnos* sitten joukko yksilöitä, kansakunta, arkiston teksti,

novelli, jääkiekko-ottelu, sosiaalisen median keskustelualusta, kulutustottumus tai uskonto. Etnografia on toisin sanoen joukko kulttuurien tutkimuksen inhimillisiä käytäntöjä ja koko laadullista tutkimusprosessia ohjaava orientaatio, johon sisältyy inhimillisten tutkimuskohteiden eli *ethnosten* tutkiminen erilaisia laadullisia tutkimusmenetelmiä hyödyntäen. Valmis tutkimus on suomen kielen terminmäärityksen mukainen 'kirjoitus' eli tiheä kuvaus tästä *ethnokses-ta*. Termin toinen puoli eli *grafia* viittaa kirjoittamiseen, mihin lähtökohtaisesti sisältyy inhimillinen toimijuus eli tutkijan olemassaolo kokevana, tutkivana ja tieteelliseen ymmärrykseen pyrkivänä subjektina. (Aiheesta esim. Fingerroos & Jouhki 2014; Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014.)

Folkloristi ja uskontotieteilijä Lauri Honko kirjoitti vuonna 1997, että kulttuurien tutkimukselle olisi eduksi, jos kenttätöiden toteutuksesta tiedettäisiin enemmän. Honko oli toisin sanoen sitä mieltä, että tutkijat raportoivat harvoin tai liian vähän keruutilanteiden yksityiskohdista ja taustoista tutkimuksissaan. (Honko 1997, 249–250; ks. myös Siikala 1997, 20.) Kulttuurien tutkijat ovat kuitenkin viimeisen parinkymmenen vuoden aikana uudistaneet tieteenalaa monin tavoin. Tutkijasta on tullut tekstissä läpinäkyvämpi, tiedonmuodostukseen keskeisesti vaikuttava subjekti (Fingerroos 2003). Dialogisten ja refleksiivisten tutkimusotteiden myötä tutkimusteksteissä on avattu tarkemmin tutkimusprosessia, kenttätöiden aikaisia kokemuksia sekä vuorovaikutusta tutkittavien kanssa. (Vasenkari 1996; Vasenkari & Pekkala 2000; Snellman 2003, 56–57; ks. myös Fingerroos 2004; Sykäri 2013; Koskinen-Koivisto 2014.)

2000-luvulla tutkijat eivät kirjoita pelkästään siitä, miten aineisto on koottu kentältä, vaan pohtivat avoimesti myös sitä, miten tutkijan oma elämänhistoria, asema ja osallisuus vaikuttavat paitsi aineistonmuodostukseen myös valmiiseen tieteelliseen tekstiin. (Fingerroos & Jouhki 2014, 85–86.) On huomattava, että tutkijalla on aina myös oikeus omaan yksityisyyteensä ja elämänhistoriaansa siitäkin huolimatta, että tutkimukselta edellytetään läpinäkyvyyttä ja toistettavuutta. Tutkijan tunteet, kenttätöissä kohdatut konfliktit, ristiriidat arkiminän ja tutkijan roolin välillä sekä kokemusten välittäminen lukijalle ovat nousseet yhä näkyvämpään rooliin osana etnografisen tutkimuksen refleksiivistä pohdintaa (ks. Suopajarvi ja muut 2019).

Kenttätyötä pidetään yhtenä keskeisimmistä kulttuurien tutkimuksen työmenetelmistä. Klassisessa, 1900-luvun alkupuolen antropologiassa kenttä oli fyysinen paikka, joka sijaitsi jossain kaukana, oman kulttuuripiirin ulkopuolisella alueella. Kentälle matkustettiin vaivalloisesti ja kenttätöissä oltiin parhaimmillaan vuosikausia. Kentällä eläminen oli joillekin rankkaa kilvoittelua itsensä kanssa, ja kenttätyö miellettiin initiaatoriitiksi todelliseen tutkijuuteen. Matthias Alexander Castrén, Helsingin yliopiston ensimmäinen suomen kielen professori ja uralilaisten kielten tutkimuksen ja etnografian uranuurtaja, taivalsi vuosien 1839–1849 aikana yhteensä noin 40 000 kilometriä Lapissa ja Siperiassa kerätäkseen kielitieteellistä aineistoa, mukaan luettuna kansanrunoutta ja mytologiaa. Häntä on kutsuttu maailman ensimmäiseksi ammattiantropologiksi (Pennanen 1992, 196).

Samoihin aikoihin – vuosina 1828–1845 – suomalaisen kansanrunouden tutkimuksen ja folkloristisen kenttätyön pioneeri Elias Lönnrot toteutti yksitoista perinteenkeruumatkaa Kainuuseen, Vianan, Petsamoon, Arkangeliin, Viro ja Inkeriin. Viidentoista vuoden taival vastasi matkaa Helsingistä etelänavalle, ja matka taittui hitaasti kävellen, soutaen ja hiihtäen. Tietömillä taipaleilla matkantekijää vaivasivat nälkä, syöpäläiset, unettomat yöt, yksinäisyys, synkät ajatukset, pelko ja väkivallan uhka. Lönnrot koki tiellä ollessaan hengellisen murroksen, jonka seurauksena piirilääkärille ominainen luonnontieteellinen suhtautumistapa muuntui uskonnolliseksi kokemukseksi. (Majamaa online.)

Tutkija voi löytää tutkittavan nykyään myös huomattavasti lähempää, esimerkiksi omasta perhepiiristään, harrastusten maailmoista tai virtuaalisesta todellisuudesta (Haverinen 2013; Koskinen-Koivisto 2013). Kenttä voi olla aineisto Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoissa tai jonkun kuuluisan kirjailijan romaanien muodostama kokonaisuus (Mahlamäki 2005). Toisinaan tutkija on itsekin osa kenttäänsä (Ojanen 2011; Ruotsala 2002). Kenttä on se alue, jolla etnografit työskentelevät, muodostavat tutkimuksensa aineiston ja lopulta analyysin ja kirjoitusprosessin myötä tietoa (ks. Kouri & Mahlamäki tässä teoksessa). Se on siis ennemminkin suhde ja prosessi kuin selkeä fyysinen paikka maailmassa. (Ks. Siikala 1997.)

Päivikki Suojanen kirjoittaa artikkelissaan ”Työkaluna tutkijan persoona”, että tutkijan persoona on eläytyvässä tutkimuksessa tär-

kein ”työkalupakki”. Se ei kuitenkaan tarkoita, että tutkija päätyy työpöytänsä ääressä refleksiiviseen itseruuskintaan, itseironiaan tai vikojen kaiveluun. Ennen kaikkea Suojanen kannustaa tutkijoita itse-tutkiskeluun ja omien, tutkimuksellisten rajojensa etsintään. (Suojanen 1997, 149–157; ks. myös Tiili 2011.) Paradigman ja agendan muutokset ovat jo selkeästi nähtävissä nykypäivän kulttuurien tutkimuksessa. Etnografian tärkein tutkimusväline on tutkijan oma persoona, ja etnografinen aineisto luodaan vuorovaikutuksessa tutkittavaan kenttään (Fingerroos & Jouhki 2014, 84). Niin tutkittavien kuin tutkijoidenkin tunteista, affekteista ja ruumiillisuudesta on tullut relevantteja kulttuurisia tutkimuskohteita (ks. Rinne, Kajander & Haanpää 2020; Koskinen-Koivisto & Lehtovaara; Sirkkilä tässä teoksessa).

Miksi menetelmiä tarvitaan?

What we know about human condition is fundamentally dependent, in the fullest sense, upon *how* we know what we know. (Lett 1987, 4.)

Kulttuurien tutkimukselle ominaista on aina ollut se, että menetelmiin suhtaudutaan käytännönläheisesti. Tällä asenteella on pitkälle historiaan vievät juuret. Akateemikko Kustaa Vilkuna esimerkiksi kertoi saaneensa opettajaltaan U. T. Sireliukselta vain yhden metodisen neuvon: ”Työ tekijäänsä neuvoo!” (Vilkuna 1958, 13; vrt. Honko 1997, 248.) Kansallisten tieteiden kulta-aikana ajatus tutkimuksen yhteiskunnallisesta tehtävästä oli toisenlainen kuin nykyään: tieteet, kuten historian- ja kielentutkimus sekä kansanrunouden ja -perinteen tutkimus, rakensivat isänmaata ja yhteiskuntaa.

Loppujen lopuksi menetelmät olivat tutkimusteksteissä 1990-luvulle asti suoranainen *tabula rasa* eli tyhjä taulu. Lauri Hongon mielestä tämä oli huolestuttavaa, sillä tutkimuksen ”replikoitavuus tarkoittaa kulttuuritutkimuksessa tutkimusprosessin toistuvuutta tavalla, jossa toinen tutkija voi tutustua käytettyyn aineistoon ja kriittisesti kerrata päättelyketjun”. (Honko 1997, 249–250; ks. myös Kamppinen 2000, 120.)

Yhtä lailla pro gradujen ja kandidaatintutkielmien tekijät kuin tohtoriopiskelijat ovat usein olleet epä tietoisia tai huolissaan siitä, miten

tutkimuksesta tulee tieteellinen ja millä tavoin oma aineisto järjestyy loogiseksi ja perustelluksi kokonaisuudeksi tutkimusraportissa. Toisinaan opinnäytteissä selitetään vain aineiston muodostamisen alkuvaiheet, mutta ei niitä perusteita, joilla opinnäytteen tekijä on tullut kinnut keräämänsä aineiston tutkimustiedoksi. Jopa väitöskirjojen dispositiosta, saati valmiista tutkimuksesta, saattaa puuttua selkeästi eksplikoitu metodi tai se hukkuu rivien väliin. Teorioita ja käsitteitä toki käytetään, mutta aina ei ole selvää, miten ja millä menetelmällä tutkimusaineisto on analysoitu tutkimustuloksiksi. Alalla vallitseva analyysiaukko on jo pantu merkille: on puhuttu ”metodologisesta magiasta” (Jouhki & Steel 2016).

Tietolaatikko: Mikä on metodologia?

Metodologia on järjestelmä ja viitekehys, jonka puitteissa tietyin menetelmin (metodein) hankitusta tiedosta (data ja metadata) ja teoreettisesta viitekehystä muodostuu tutkimus. Metodologia tarkoittaa sääntöjä ja käsityksiä, joilla perusteellaan ja arvioidaan tutkimuksessa käytettyjä teorioita, käsitteitä ja tutkimusmenetelmiä eli metodeja. Tutkimuksen metodologiset valinnat liittyvät muun muassa seuraaviin, tutkimuskohtaisiin ratkaisuihin:

- Tutkimuskohde
- Kysymyksenasettelu
- Kenttätyömenetodit ja kenttä
- Aineiston tuottamisen ja aineistoksi määrittelyn/rajaamisen tavat
- Aineiston analyysi- ja tulkintatavat
- Tutkimuseettiset painotukset
- Käsitteet
- Teoreettiset lähestymistavat
- Käsitteet tiedon rakentumisesta (teoria/käsitys tiedosta)
- Tutkimuksen kirjoitustapa

Suomessa on tehty aiemminkin menetelmäkirjoja kulttuurien tutkimuksen alalla, mutta ne ovat tyypillisesti olleet selkeämmin tutkimus- ja kenttävetoisia. Kulttuurien tutkijoita on esimerkiksi opastettu oppihistoriasta, aihepiireistä, aineistoista ja aineistonkeruun menetelmistä (esim. Pennanen ja muut 1985; Lönnqvist ja muut 1999; Kor-

kiakangas ja muut 2005; Pöysä ja muut 2010; Kouri 2015). Omia artikkelikokoelmia on ilmestynyt muun muassa arkistoihin tallennetusta perinteestä (esim. Kurki 2004; Fingerroos & Kurki 2006), etnografisesta tutkimuksesta (esim. Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014), tutkimusprosessista (Jouhki & Steel 2016) sekä kirjoitetuista aineistosta ja kyselyistä (esim. Lakomäki ja muut 2011; Korkiakangas ja muut 2016). Näissä painotus on ollut tutkimuksissa tehtyjen ratkaisujen esittelyssä, ei niinkään valittujen menetelmien yksityiskohtaisessa tai teoreettisessa avaamisessa. Metodien määritelmästä ei allalla vallitse yksimielisyyttä. Esimerkiksi Helena Ruotsala määrittelee menetelmän *Polkuja etnologian menetelmiin* -teoksessa (2005) seuraavasti:

Kulttuurien tutkimuksen kenttätutkimus sisältää kolme tasoa, epistemologisen, metodologisen ja metodisen. Epistemologiset kysymykset liittyvät tietoa koskevaan teoriaan, metodologiset puolestaan tutkimuksen tekemisen periaatteisiin sekä teorian ja käytännön väliin kysymyksiin. Metodilla tarkoitetaan aineiston hankintamenetelmiä. Kansatieteen käyttämä tutkimusaineisto saadaan kentältä ja tätä tutkimusmenetelmää kutsutaan kenttätöksi. (Ruotsala 2005, 46.)

Etnografisessa tutkimuksessa menetelmä tosiasiallisesti läpäisee koko tutkimusprosessin. Kenttätö ei ala siitä, kun tutkija pääsee ensimmäistä kertaa hankkimaan aineistoa, eikä se pääty siihen, kun hän palaa kentältä kirjoittamaan aineistosta tutkimustekstiä. Menetelmällinen työ alkaa jo tutkimusaiheen ja (alustavan) tutkimusongelman valitsemisesta. Sen jälkeen on päätettävä, minkälaisella aineistolla tutkimuskohteesta on saatavissa tietoa, miten tuo aineisto hankitaan ja minne se päättyy tutkimuksen päätyttyä. Kansainvälinen ja kansallinen lainsäädäntö edellyttävät, että nämä vaiheet kirjataan auki aineistohallintasuunnitelmaan ja erillisiin informointilomakkeisiin (Fingerroos & Kokko tässä teoksessa). Kannattaa myös huomata, etteivät esimerkiksi arkisto-, media-, teksti- tai kuvamateriaalit ole vielä sellaisenaan ”valmiita aineistoja” (Turunen tässä teoksessa). Pikeminkin ne ovat lähteitä, jotka muuttuvat tutkimusaineistoksi vasta tutkijan valintojen ja rajausten seurauksena. (Lakomäki, Latvala & Laurén 2011, 9–10.)

Vaikka etnografisen tutkimuksen tulosten syntymisessä korostetaan usein tutkittava- ja aineistolähtöisyyttä, tämä ei riitä takamaan sitä, että aineistosta nousisi tutkimustuloksia. Esimerkiksi se, mitä haastateltava sanoo tai mitä tekstissä lukee, ei ole vielä sellaisenaan vastaus tutkimusongelmaan, vaan kulttuuristen toimintojen ja prosessien jäljittäminen edellyttää menemistä havaintojen taakse teoreettisten työkalujen avulla. (Åström 2005, 40–41; Alasuutari 2011, 78.) Tutkimus muuttuu tieteelliseksi analyysiksi siinä vaiheessa, kun aineisto pilkotaan osiin, yksittäiset tiedonannot suhteutetaan muuhun aineistoon ja saadut tulokset kootaan tutkimustekstissä ehjäksi kokonaisuudeksi vuoropuhelussa teoreettisen viitekehyksen, käsitteiden ja aiemman tutkimuksen kanssa. Samalla analyysi merkitsee aineiston kääntämistä oman tieteenalan kielelle. Lukijalle on määrittelemällä tehtävä selväksi, mikä kenttäpäiväkirjan havainnoissa, haastateltavan puheissa, teksteissä, kuvissa tai muussa aineistossa on esimerkiksi uskontoa, etnisyyttä tai perinnettä ja mitä tehdyt havainnot todistavat vaikkapa diskursseista, kulttuurisista malleista tai aisteista. Metodi on ymmärrettävä etnologiassa ja kulttuurien tutkimuksessa tavoiksi hankkia ja analysoida aineistoa, jotta voidaan tuottaa tietoa.

On hyvä muistaa, että tiede ei ole suinkaan ainoa tapa tietää. Kodin arkiaskareet tai harrastukset, kuten perunoiden keittäminen, pyykkien viikkaaminen, polkupyörällä ajaminen ja kalastaminen, eivät vaadi tieteellistä osaamista, vaan ne edustavat käytännön kautta kokeilemalla opittavaa arkista tietotaitoa (engl. *know-how*). Sen sijaan silloin, kun halutaan tuottaa tieteellisesti tutkittua, pätevää ja luotettavaa tietoa, tapa, jolla tietoon on päästy, on avainasemassa. Kuten antropologi James Lett on osuvasti tämän sanoittanut, tuottamamme tieto ihmisistä on perustavanlaatuisesti riippuvaista siitä, *mistä* tiedämme sen, mitä tiedämme (Lett 1987, 4; ks. myös Anttila 1985, 19). Väitteiden tueksi on paitsi esitettävä todistusaineistoa (empiriää, dataa) myös perustelut siitä, miten todistusaineistoon päädytty (metodologia) ja mitä sen perusteella voidaan väittää tutkittavasta todellisuudesta (epistemologia). Itse metodeissa ei ole mitään mystistä: ne ovat välineitä, joiden avulla hankitaan tietoa.

Lähteet

- Abrahams, Roger. 1993. Phantoms of romantic nationalism in folkloristics. *Journal of American Folklore* 106:419, 3–37
- Alasuutari, Pertti. 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. 4. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti & Kangas, Anita. 2020. The global spread of the concept of cultural policy. *Poetics* 82, 101445. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2020.101445>.
- Anttila, Veikko. 1982. *Jyväskylän Tourula. Pienyhteisötutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Anttila, Veikko. 1985. Teoreettisia näkökulmia kansatieteeseen. Julkaisussa: Pennanen, Jukka, Sammallahti, Leena & Haapalainen-Tiainen, Helena (toim.) *Teoriaa, aihepiirejä ja näkökulmia kansatieteellisessä tutkimuksessa*. Helsinki: Ethnos ry, 19–23.
- Anttila, Veikko & Räsänen, Riitta. 1977. *Esitutkimusraportti paikallisten pienyhteisöjen tutkimisesta*. Jyväskylä.
- Anttonen, Pertti. 2005. *Tradition through modernity: postmodernism and the nation-state in folklore scholarship*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Bendix, Regina. 1997. *In search of authenticity: the formation of folklore studies*. Madison: University of Wisconsin Press.
- D’Andrade, Roy. 1995. *The development of cognitive anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ehn, Billy. 1982. *Kulturanalys: ett etnologiskt perspektiv*. Lund: Liber.
- Fingerroos, Outi. 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. *Elore* 10:2. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.30666/elore.78407>.
- Fingerroos, Outi. 2004. *Haudatut muistot. Rituaalisen kuoleman merkitykset Kannaksen muistitiedossa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Fingerroos, Outi. 2015. Etnologinen katse. Virkaanastujaisluento 3.12.2014. *Elore* 25:1. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.30666/elore.79188>.
- Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) 2006. *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Fingerroos, Outi & Jouhki, Jukka. 2014. Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: metodin monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Julkaisussa: Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos, 79–108.
- Fingerroos, Outi, Koskihaara, Niina, Lillbröanda-Annala, Sanna & Lundgren, Maija (toim.). 2017. *Yhteiskuntaetnologia*. Helsinki: Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura.
- Fingerroos, Outi & Kurki, Tuulikki (toim.) 2008. *Ääniä arkistosta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Grönfors, Martti. 1982. *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. Porvoo: WSOY.
- Haavio-Mannila, Elina. 1992. *Etnologia ja sosiaaliantropologia*. Julkaisussa: Alapuro, Risto, Alestalo, Matti & Haavio-Mannila, Elina (toim.) *Suomalaisen sosiologian historia*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö, 27–75.
- Haverinen, Anna. 2014. *Memoria Virtualis – death and mourning rituals in online environments*. Turku: University of Turku. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://www.utupub.fi/handle/10024/98454>.
- Hieta, Hanneleena, Kiiskinen, Karri, Mäki, Maija, Roivainen, Päivi & Sund, Ann-Helen (toim.) 2019. *Liikettä rajapinnoilla: keskusteluja etnologian osallistavuudesta*. Helsinki: Ethnos.
- Hirvi, Laura & Snellman, Hanna (toim.). 2012. *Where is the field? The experience of migration viewed through the prism of ethnographic fieldwork*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Honko, Lauri. 1997. Pakenevan tekstin metsästys. Julkaisussa: Viljanen, Anna Maria & Lahti, Minna (toim.) *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätöystä*. Helsinki: Suomen antropologinen seura, 248–267.
- Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika. 2014. Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Julkaisussa: Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos, 7–31.
- Jouhki, Jukka & Steel, Tytti (toim.). 2016. *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*. Helsinki: Ethnos ry.
- Kaarlenskaski, Tuija & Steel, Tytti. 2020. Posthumanism and multispecies ethnology. *Ethnologia Fennica* 47:2, 1–4. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.23991/ef.v47i2.100197>.
- Kajander, Anna. 2020. *Kirja ja lukija digitoituvassa arjessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5839-0>.
- Kamppinen, Matti. 2000. *Ajat muuttuvat. Esseitä ajasta, riskeistä ja tieteellisestä maailmankuvasta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kirveennummi, Anna. 1997. Kulttuuri, kansatiede ja kritiikki. Murtumia 1900-luvun lopun tiedonintresseissä ja kulttuurikäsitteissä. Julkaisussa: Korhonen, Teppo & Leimu, Pekka (toim.) *Näkökulmia kulttuurintutkimukseen*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutus, 33–53.
- Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia, Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria (toim.) 2016. *Kirjoittamalla kerrotut*. Helsinki: Ethnos ry.
- Koskinen-Koivisto, Eerika. 2013. *Greasy-skinned worker. Gender, class and work in the 20th-century life of the female labourer*. Jyväskylä: University of Jyväskylä. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5517-5>.
- Koskinen-Koivisto, Eerika. 2014. Tutkimuskohteena läheinen ihminen. Refleksiivisen ja dialogisen tutkimusotteen mahdollisuudet ja rajoitteet etnografisessa tutkimuksessa. *Elore* 21:2, 1–26. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.30666/elore.79152>.
- Kouri, Jaana (toim.). 2015. *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto.

- Kuhn, Thomas. 1994/1962. *Tieteellisten vallankumousten rakenne*. Helsinki: Art House.
- Kumpulainen, Kaisu, Fingerroos, Outi, Pyykkönen, Miikka & Vierimaa, Sanna. 2020. Miten työelämäläheisyys saadaan opetussuunnitelmatasolta osaksi käytännön opetusta? Esimerkkinä kulttuurialan koulutus. Julkaisussa: Virtanen, Anne, Helin, Jouni & Tynjälä, Päivi (toim.) *Työelämäpedagogiikka korkeakoulutuksessa*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 132–136. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:IS-BN:978-951-39-8414-4>.
- Kurki, Tuulikki (toim.). 2004. *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laaksonen, Pekka (toim.). 1980. *Kertojat ja kuulijat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lakomäki, Sami, Latvala, Pauliina & Laurén, Kirsi. 2011. Menetelmän jäljillä. Julkaisussa: Lakomäki, Sami, Latvala, Pauliina & Laurén, Kirsi (toim.) *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitetuihin aineistoihin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–27.
- Lehtonen, Juhani U. E. 1985. Perinnäisiä tiedeteoreettisia lähtökohtia kansatieteessä. Julkaisussa: Pennanen, Jukka, Sammallahti, Leena & Haapalainen-Tiainen, Helena (toim.) *Teoriaa, aihepiirejä ja näkökulmia kansatieteellisessä tutkimuksessa*. Helsinki: Ethnos ry, 24–27.
- Lehtonen, Juhani U. E. 1994. *Ovelat izmalaiset: Die schlaenen Ižmaer*. 2. p. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lehtonen, Juhani U. E. 2005. Kansatieteen tutkimushistoria. Julkaisussa: Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Helsinki: Ethnos ry, 11–24.
- Lehtonen, Juhani U. E. & Räsänen, Matti. 1973. *Kuopion Haapaniemi: kansatieteellinen tutkimus*. Kuopio: Kuopion isänmaallinen seura.
- Leimu, Pekka. 1983. *Forssa – elämää tehtaan pillin mukaan: tutkimus Forssan puuvillatehtaan työntekijöistä 1840-luvulta 1980-luvulle*. Helsinki: Museovirasto.
- Lett, James. 1987. *The human enterprise. A critical introduction to anthropological theory*. Boulder: Westview Press.
- Lönnqvist, Bo. 1999. Mitä etnologia on? Julkaisussa: Lönnqvist, Bo, Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 13–33.
- Lönnqvist, Bo. 2006. Villiyyden maisema – etnologian ydin. Julkaisussa: Lönnqvist, Bo & Aro, Laura (toim.) *Autenttinen ihminen. Tulkintoja irtautumisen etnografiasta*. Jyväskylä: Atena, 7–17.
- Lönnqvist, Bo. 2016. Kansallismuseon ja Seurasarisäätiön varhainen perinnekyselytoiminta. Julkaisussa: Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia, Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Helsinki: Ethnos, 40–55.
- Mahlamäki, Tiina. 2005. *Naisia kansalaisuuden kynnyksellä. Eeva Joenpellon Lohja-sarjan tulkinta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Majamaa, Raija. Elias Lönnrot 1802–1884. *SKS Tietopaketti*. [viitattu 10.5.2022]

- Saatavissa: <https://www.finlit.fi/fi/tietopaketti/elias-lonnrot-0#.W5tNPO-QUmUk>.
- Makkonen, Elina. 2005. Leea Virtasen lastenperinne-tutkimukset ja uusi lapsuustutkimus. Julkaisussa: Saarikoski, Helena (toim.) *Leikkikentillä. Lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 23–31.
- Mäki, Maija. 2020. *Polkuja esihistoriasta tulevaisuuksiin: matkailun tulevaisuuksia ja toimijoita arkeologisilla tutkimuskohteilla*. Helsinki: Muinaismuistoyhdistys. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-6655-21-5>.
- Ojanen, Karoliina. 2011. *Tyttöjen toinen koti. Etnografinen tutkimus tyttö-kulttuurista ratsastustalleilla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Olsson, Pia & Willman, Terhi (toim.). 2007. *Sukupuolen kohtaaminen etnologiassa*. Helsinki: Ethnos ry.
- Pennanen, Jukka. 1992. The relationship between ethnology and cultural anthropology in Finland. Julkaisussa: Räsänen, Matti (toim.) *Pioneers. The history of Finnish ethnology*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 196–202.
- Pentikäinen, Juha. 1971. *Marina Takalon uskonto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Petrisalo, Katriina. 1977. *Ihminen ja pienyhteisö kulttuurin muutoksessa: metodiraportti*. Joensuu: Joensuun korkeakoulu.
- Pöysä, Jyrki, Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.). 2010. *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Rinne, Jenni, Kajander, Anna & Haanpää, Riina (toim.). 2020. *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*. Helsinki: Ethnos.
- Roivainen, Päivi. 2016. *Puettu lapsuus: löytöretkiä lastenvaatteiden saarille*. Helsinki: Muinaismuistoyhdistys. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6658-5>.
- Ruotsala, Helena. 2002. *Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995*. Helsinki: Muinaismuistoyhdistys.
- Ruotsala, Helena. 2005. Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Julkaisussa: Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Helsinki: Ethnos ry, 45–76.
- Ruotsala, Helena. 2021. Ilmar Talve ja moderni kansatiede. Julkaisussa: Hämmäläinen, Niina & Kauppi, Petja (toim.) *Paradigma. Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 275–297.
- Salmi-Niklander, Kirsti. 2004. *Itsekasvatusta ja kapinaa. Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sarmela, Matti. 1994. *Suomen perinneatlas*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siikala, Jukka. 1997. Kulttuurin käsite ja etnografian ongelma. Julkaisussa:

- Viljanen, Anna Maria & Lahti, Minna (toim.) *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätuttyöstä*. Helsinki: Suomen antropologinen seura, 20–34.
- Sirelius, U. T. 1989/1919. *Suomen kansanomaista kulttuuria. Esineellisen kansatieteen tuloksia I*. Helsinki: Kansallistute Oy.
- Snellman, Hanna. 2003. Kansa tietää! Julkaisussa: Laaksonen, Pekka, Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) *Tutkijat kentällä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 44–61.
- Snellman, Hanna. 2009. Uudet etnologiat. Virkaanastujaisesityelmä 29.4.2009. *J@rgonia* 7:16, 25–29. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-200912214570>.
- Steel, Tytti, Turunen, Arja, Lillbroända-Annala, Sanna & Santikko, Maija (toim.). 2014. *Muuttuva kulttuuriperintö*. Helsinki: Ethnos.
- Suojanen, Päivikki. 1997. Työkaluna tutkijan persoona. Julkaisussa: Viljanen, Anna Maria & Lahti, Minna (toim.) *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätuttyöstä*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura, 149–157.
- Suojanen, Päivikki & Saessalo, Lassi (toim.). 1982. *Kulttuurin kenttätutkimus*. Tampere: Tampereen yliopiston kansanperinnelaitos.
- Suopajärvi, Tiina, Koskinen-Koivisto, Eerika, Korjonen-Kuusipuro, Kristiina, Hytönen, Kirsi-Maria & Hämeenaho, Pilvi. 2019. Tunteilla on väliä: tutkijan tunteet etnografisessa tutkimusprosessissa. *Elore* 26:2, 42–67. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.30666/elore.77809>.
- Swantz, Marja-Liisa. 1970. *Ritual and symbol in transitional Zaramo society with special reference to women*. Uppsala: University of Uppsala.
- Swantz, Marja-Liisa. 1983. *Tansanian nainen*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.
- Sykäri, Venla. 2013. Dialogical methodology and the dialogic space created after interview. Julkaisussa: Frog & Latvala, Pauliina (toim.) *Approaching methodology*. 2 p. Helsinki: Finnish Academy of Science and Letters, 171–183.
- Thompson, Tok. 2019. *Posthuman folklore*. Jackson: University of Mississippi. *Tieteen termipankki* 19.1.2021: *Filosofia:tiede*. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:tiede>.
- Tiili, Miia-Leena. 2011. Läsnaöloa ja refleksiivisyyttä. Ammattikulttuurin tutkimus Merleau-Pontyn fenomenologian valossa. *Elore* 18:1, 85–100. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.30666/elore.78958>.
- Vasenkari, Maria. 1996. Mitä se sanoo? Mistä se kertoo? Dialoginen näkökulma kenttätuttyöaineiston tuottamiseen. Julkaisussa: Hovi, Tuija & Tarkka, Lotte (toim.) *Uskontotiede – folkloristiikka: kirjoituksia opinnäytteistä*. Turku: Turun yliopisto, 84–109.
- Vasenkari, Maria & Pekkala, Armi. 2000. Dialogical methodology. Julkaisussa: Honko, Lauri (toim.) *Thick corpus, organic variation and textuality in oral tradition*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 243–254.
- Viljanen-Sairanen, Anna Maria. 1979. *Mustalaiskulttuuri ja kulttuurin muutos*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kansatieteen laitos, Yleinen etnologia.

- Vilkuna, Kustaa. 1958. Suomalais-ugrilaisesta kansatieteestä. Julkaisussa: Vuorela, Toivo (toim.) *Kansatieteen ongelmia. Tutkielmia kansatieteen alalta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–26.
- Wilson, William A. 1985. *Kalevala ja kansallisuusaate*. Helsinki: Työväen sivistysliitto.
- Virtanen, Leea. 1972/1970. *Antti pantti pakana: kouluikäisten nykyperinne*. Porvoo: WSOY.
- Virtanen, Leea. 1999/1988. *Suomalainen kansanperinne*. 3 p. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vuorela, Toivo (toim.). 1958. *Kansatieteen ongelmia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vuorela, Toivo (toim.). 1969. *Kansatieteen periaateoppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Åström, Anna-Maria. 2005. Den etnologiska forskningsprocessen – en djupdykning i mentala och materiella sfärer. Julkaisussa: Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Helsinki: Ethnos ry, 25–42.